

meritis, vel veniam sine poenitentia. Dona Dei, qui bus retrahimur à peccato, sunt duo; quorum unum est agnitus veritatis, contra quod ponitur impugnatio veritatis agnitus, dum scilicet aliquis veritatem agnitus fidei impugnat, ut licentius peccet. Aliud est auxilium interioris gratiae, contra quod ponitur inadvertita fraterna gratiae, dum scilicet aliquis non solum invaderet personam fratris, sed etiam invidet gratiae Dei crescentem in mundo.

Ex parte peccati sunt duo, quae hominem à peccato retrahere possunt. Quorum unum est inordinatio, & surpeditus actus, cuius consideratio inducere solet in homine poenitentiam de peccato commiso: & contra hoc ponitur impenitentia, non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato usque ad mortem: sic enim non est speciale peccatum, sed peccati circumstantia: sed accipitur hic, secundum quod importat propositum non poenitenti. Aliud est parvitas, & brevitas boni, quod quis in peccato querit, cuius consideratio inducere solet hominem ad hoc, quod ejus voluntas in peccato non confirmetur. Et hoc tollitur per obstinationem, quando se vel firmat suum propositum in hoc, quod peccato inhaeret. Ergo sunt sex &c.

QUÆRÔ VI. Peccatum in Spiritum Sanctum estne?

CX. Resp. cum S. Th. l. c. art. 3. in corp. Est remissio.

Ratio patebit in Tract. 13. de Poenit. Exam. 2. n. 16. ubi probabatur, nullum esse peccatum tam

grave, quod per veram poenitentiam remitti non possit.

Oppon. Matth. 12. dicitur: Qui discerit verbum contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Et S. Aug. lib. de Serm. Dom. in monte c. 44. ait: Tanta est labes huius peccati, quod humilitatem deprecandi subire non posse.

Ad hoc R. verbis S. Th. art. 3. cit. Hoc peccatum dicitur irremissibile, non quod non remittatur sepoenitent, sed quia, in quanto est de se, habet meritum, ut non remittatur. Sicut aliquis morbus dicitur incurabilis secundum naturam morbi, per quam tollitur id, per quod morbus potest curari, puta, cum morbus tollit virtutem nature, vel inducit fastidium cibi, & medicinae, licet talis morbum Deus possit curare. Ita etiam peccatum in Spiritum S. dicitur irremissibile secundum suam naturam, in quantum excludit ea, quibus sit remissio peccatorum. Per hoc tamen non præcludit via remittendi, & sanandi omnipotencie, & misericordie Dei, per quam aliquando tales miraculosè spiritualiter sanantur. Hec S. D.

Paulo aliter & breviter dicitur non esse remissibile, nisi ægræ admodum, seu difficulter, quia tales peccata raro agunt sinceram poenitentiam, ut docet S. D. 3. p. q. 86. art. 1. ad 3. subdens, cito etiam irremissibile: quia pro tali peccato puniri aliquis, & in hoc seculo, & in futuro. Vide locum ante citatum ex Tract. 13.

TRACTATUS VI.

De Legibus.

Ex Prima Secunde à quest. 90. usque ad 109. inclusive.

NON sine causa Tractatus de Peccatis subhabetur Tractatus de Legibus, cum teste Apostolo ad Rom. 6. peccatum contra Legem. De quo supra actum est. Sit ergo

EXAMEN I.

De Legi communis.

De qua Angel. Doctor agit quest. 90. per 4. art.

QUÆRÔ I. Teneturne Confessarius haberet notitiam Legum?

I. Resp. affirm. Ratio. Quia, ut supra dictum est, Confessarius fungitur officio Doctoris, ejusque est, ad exemplum Christi, facere & docere, ut penitentes ab eo declinare a malo, & facere bonum, quasi à facie colubri fugere peccatum, & currere in odorem unguentorum virtutis. Idem est, de inclinatione diutorum. In presenti autem Lex sumitur proprie, id est, in quantum est humanorum actuum mensura & regula, dirigens eos in bonum commune, & finem ultimum, quae est aeterna felicitas.

Explico singulas definitiones partibus. Dicitur 1. Ordinatio. Cujus particula sensus lique ex immediate dictis, quia dirigere, regulari, & ordinare in praesenti idem sunt. Dicitur 2. Rationis, id est, nec intellectus præfici, non autem præcise speculantis, nec præsuadens, consulentis, rogantis, &c. sed imperantis. Unde ordinatio obligatoria. Nam ut S. D. art. 1. in corp. ait: Lex a ligando dicitur. Dicitur 3. ad bonum commune, quia Regnum non est propter Regem, sed Reg propter Regnum, ait Arist. 3. Polit. id est, propter communem Regni utilitatem, non propter suam privatam, leges condit. Et S. Basilus hom. 12. in Prog. ponit tria differentiam inter Regem & Tyrannum, quod prior communem, alter propria utilitate studeat. Et S. Thom. art. 2. in S. cont. citat Isidorum dicentem: Lex a nullo privato commodo, sed pro communis utilitate civium conscripta. Et in corp. ait: Ultimus finis est humana vita felicitas vel beatitudine, unde oportet, quod Lex maxime respetuat ordinem, qui est in beatitudine. Rursus: Cum omnis pars ordinatur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum, unus autem homo est pars communis perfecta, necesse est, quod Lex proprii respectus ordinem.

Q. Quid est Lex, & quomodo?

II. Resp. 1. Lex propriæ sumpta bene definitur à S. Th. hic q. 90. art. 2. in fine corp. quod sit Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam communis habet promulgata.

Dixi. Lex propriæ, seu stricte sumpta, si enim sumatur in ampla, & improppria significacione, per eam subinde intelliguntur naturals impulsus, vel inclinatio aliquis rei. Sic dicitur Lex summis, id est, vel inc-

nem ad felicitatem communem. Hac S. D. loquens de fine intrinsecò seu operis, sive legis secundum se: per accidens enim est, si legislator legem (etiam justam) à se posuit, ad proprium interesse detorquet. Dicitur 4. ab eo qui curam Communis habet. Ubi per Communitatem intelligitur, v. g. Regnum, Civitas, Ordo Religious, &c. quae sunt Communites complete & perfectæ. Per eum vero, qui curam habet, intelligitur persona publica, habens potestatum jurisdictionis & politicas. Unde S. D. art. 3. ait: Non cuiuslibet ratio est falso Legis. Rationem dat: Quia Lex principaliter respicit bonum commune; ordinare autem in bonum commune, vel est totius multitudinis, vel aliquis ejus vires gerentis. Ergo. Et ad 2. ait: Lex ut efficaciter ducat ad virtutem, debet habere vim coadiuvat: Sed hanc habet multitudine, vel persona publica: ad eam enim pertinet penas infigere. Ergo. Dicitur 3. promulgata, id est, publice, seu per potestatum publicam intimata, de quo q. 3.

III. Resp. 2. Lex varie dividitur. 1. Alia est externa, alias naturalis. De quibus Exam. seq. 2. Alia positiva, seu ab aliquo liberis posta, nim. à Deo vel homine, à cuius placito Lex pendet. Unde dividitur in diuinam & humanam. Lex divina alia est vetus, alia nova, id est, Veteris & Novi Testamenti. Lex humana dividitur in Ecclesiasticam & civilem. Prima est lata à Magistratu Ecclesiastico. Unde sunt Leges Canonice, seu sacri Canones, sive Jus Pontificium. Lex civilis est lata à Magistratu Saculari: Papuus civilis, quia est pro bono civium posta. Tales sunt Leges Imperatoriae, seu Jus Cesareum sive Imperiale. Datur etiam Jus Gentium. De quo infra Tract. 8. Exam. 1. n. 3. Tandem Leges aliae sunt mere penales, aliae mere præceptives, aliae mixte. De quibus infra Exam. 5. in hoc Tract. n. 63. in Not. 2.

Estne Lex idem quod præceptum, vel in quo dif- ferunt?

IV. Dico. Etsi in lata larga, seu ampla, ac vulgari acceptio, vel significatio interdum pro eodem sumuntur, propriæ tamen idem non sunt, sed differunt. 1. Lex per se primum, & immediate respicit bonum commune, & ponitur Communatis, ut patet ex eius definitione: præceptum vero non soli Communatis, sed & singularibus personis potest. 2. Lex tantum ponitur ab habente curam Communatis, prout etiam ex definitione patet, præceptum vero, vel ut alius potestas, gubernative potest poni a quovis Superiore, Domino, Patrelatis, &c. Hinc regulariter, apud Religious soluim Capitulum generali potestate Leges; quilibet autem Praelatus, etiam inferior potest præcipere, ut testatur praxis in Ordine nostro Prædicatorio. 3. Lex ex natura sua est perpetua, præceptum vero perse est temporale, & spirat expirante præcipiente, seu cum morte ejus, sive naturali, sive civili, seu dum expirat ejus officium, seu gubernium. Unde præcepta nostri P. Provincialis expirant ex parte officii, nisi per Capitulum, vel per Successorem confirmetur.

Quomodo intelligitur communis illa divisio præcep- tū in affirmativum & negativum?

V. Dico 1. Vocatur præceptum affirmativum, quia affirmat, actum esse facientium, eumque præcipit, explicaturque per ly Facies, vel fac boe, v. g. Honora patrem, & matrem. Vocatur negativum, quia negat, seu prohibet actum fieri, & explicatur per ly Non facies, v. g. Non moechaberis.

Dico 2. S. Th. 1. 2. q. 71. art. 4. ad 3. & q. 100. art. 20. in corp. & ad 2. docet differentiam inter haec præcepta. Quod nimirum præcepta affirmativa obligant semper, sed non ad semper; negativa, vero obligant utroque modo. Et 2. q. 3. art. 2. in corp. docet, quod præcepta affirm. etiæ semper obligant, non tamen ad semper, obligant autem pro loco, & tempore secundum circumstantias debitas, secundum quod oportet actum humanum limitari ad hoc, quod sit actus virtutis. Quod ibi exemplificat in actu confessio- nis fidei. De quo infra in Tract. de Fide.

Rationem dat ibid. q. 33. art. 2. in corp. Quia præcepta negativa Legis prohibent actus peccatorum, qui sunt secundum se mali, nec umquam illi modo, aliquo tempore, vel loco possunt, bene fieri, quia secundum se sunt coniuncti mali fini, Ergo præcep- ta negativa obligant semper & ad semper. Affirma- tiva vero sunt de actibus virtutum, ad quos inducunt, qui non quolibet modo fieri debent, sed observant debitis circumstantiis, que requiruntur ad hoc, ut sit actus virtuosus, ut nim. fieri, ubi debet, & quando debet, & secundum quod debet. Ergo haec præcepta non obligant pro semper; id est, pro omni tempore, sed pro tempore debito & congruo. Quod ibi exemplificatur præcep- to correctionis fraternalis. De quo vide in proprio loco.

Nota ex S. D. 2. 2. quest. 44. art. 3. ad 3. quod omne præceptum affirmativum habeat annexum præceptum negativum, seu virtute includat illud, v. g. præceptum dilectionis, Dei, scil. diligere Dominum Deum tuum, includit illud: Ne oderis Deum tuum. Unde 1. 2. q. 100. art 4. ad 2. ait: Præcepta affirmativa distinguuntur a negativis, quando unum non comprehenditur in alio, sicut in honoratione parentum non includit, quod nullus homo occidatur, nec è converso: & propter hoc datur diversa præcepta super hoc. Sed quando affirmativum comprehen- dit sub negativo, vel è converso, non datur super hoc diversa præcepta. Sicut non datur aliud præceptum de hoc, quod est, non furtum facies, & de hoc, quod est, conservare rem alienam, vel restituere eam. Et easdem rationes non sunt diversa præcepta de credendo in Deum, & de hoce, quod non creditus in alienos Deos. Hec ibi.

Quinam sunt actus Legis?

VI. Dico ex S. Th. hic q. 92. art. 2. Secundum tres manuorū actus (quos Lex dirigit) differentias, tres etiam nominantur Legis actus. Imperat siquidem Lex actus virtuosos, prohibet vitirosos; permittit in- differentes, & parvum bonos, vel parvum malos. Quar- tus autem Legis actus, qui est punire, secundum hoc sumitur, per quod Lex ad obedientiam inducit, quod est timor penae.

Ex quo patet, quod sint quattuor actus Legis, scil. præcipere, prohibere, permittere, punire: non quod omnes illi actus simili & semper convenienti uni & eidem Legi, sed toti legum collectioni. Et ab istis actibus Leges denominantur, ut alia sint præceptiva; alia prohibitiva, alia permitta, alia penales. Leges permisiva (quibus permittuntur minoria mala ad evita- tanda majora) possunt habent locum in humanis & civilibus. Nam nec Lex aeterna permittit illa mala, ut docet S. Aug. 1. de Lib. arbitr. c. 5. & 6. neq. Lex natura, ut potè que ea punit per remorsum conscientie, sicut Lex divina punit mala vel in hac, vel in altera vita. Deus ergo dicitur permettere mala, quia non punit eis in hoc mundo, servans eorum penam pro altero. Vide Tract. 3. Exam. 3. n. 40. quod aliquis sit, & quid sit permisso positiva.

Solent opponi plures actus Legis. Verum illi omnes reducuntur ad illos quoniam. Ut 1. Taxate præ- terum redueuntur enim ad prohibere; prohibetur enim, ne carius merces vendantur. 2. Irritare contrachus, nisi fiant sub certis conditionibus, qui actus reducuntur ad Legem præcipientem, in quantum præscriptum, quatenus prohibet aliter valde contrahit. 3. Actus prescriptions, & usucapiōnēs, quibus per leges transferuntur rerum dominia; illi enim reducuntur ad Legem præcipientem, in quantum præcipitur, quod hic, non ille sit dominus rei. Tandem revocatione Legis; verum haec propriè non spectant ad Legem, quia de ratione Legis propriè est inducere obligatio- nem, hæc autem per revocationem tollitur. Ergo.

QUÆRÔ III. Quid est promulgatio Legis? Estne de essentia ejus? Aut datne Legi virtutem obliganti? VII. Resp. 1. Promulgatio est auctoritativa inti- matio, seu publica, & solemnis proposicio Legis ab habente auctoritatem, facta per vocem præconis: vel

Tract. VI. Examen I.

publicam, & authenticam scripturam valvis affixam, vel communitiati praefectam.

Differit divulgatione Legis, hac enim fit per alterius vel aliorum relationem, aut per simplicem, seu privatam notitiae communicationem. Hinc si Lex aliqua jam esset concepta, scripta, à Legislatore subscripta, nondum tamen solemniter promulgata, attamen tibi privata notitia constaret, cras esse publicandam, immo eti ipsius interfluisse consilio, nondum te obligat, ut dicetur. Porro quanto debet esse promulgatio, dicetur intra in hoc Tract. 6. Exam., n. 57.

Secunda pars Quasitio movet propter duo Juris Axiomata, specie tempi saltem sibi contradicentia. Unum est: *Leges prius conduntur, quam promulgantur.* Alterum, à S. Th. art. 4. in Sed Cont. citatum est: *Leges institutur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus uterum comprobantur.* Pro decisione.

Resp. 2. ex S. Th. hic q. 90. art. 4. Promulgatio, saltem aliqualis, est necessaria, ut Lex quaecumque, naturalis, & aeterna, divina, humana habeat virtutem in actu secundo obligandi; attamen ante eam est essentialiter Lex.

Ratio S. Th. ibid. Lex imponitur subditis per modum Regulae & mensurae: Sed Regula & mensura acta non regulat aut mensurat nisi imponatur, seu applicetur regulandi, sive mensurandi; & ante actum secundum mensurationalis in se est vere mensura. Ergo licet Lex ante applicationem sit vere Lex & obliget in actu primo, ut tamen habeat virtutem obligandi in actu secundo, oportet quod applicetur hominibus per eam regulandi: Sed huc applicatio fit per hoc, quod in subditorum notitiam dederunt per promulgationem. Ergo.

Resp. 3. Ad præfata Juris Axiomata concilianda, & rationem S. Thomæ explicanda, benè dicitur, Legem ante promulgationem condi, & habere suam essentiam, ac rationem Regule, ac mensurae apud dinalis, cum virtute obligandi in actu primo: sicut verba definitionis non dicunt actu sed potentiam, sic Regula & mensura ante actualem regulationem & mensurationalem vere habent essentiam, que consistit in posse mensurare. Dum autem Leges promulgantur, instituuntur, & usi firmantur in hoc sensu, quod nim. accipiunt rationem Regule, ac mensurae actualis cum virtute obligandi in actu secundo, & perfectionem, seu firmatatem accidentalem ex usi, qui facit, eam per non usum, aut contrarium consuetudinem non posse enervari. Vel dici potest, quod actuallis promulgatio non sit quidem de essentia Legis, sit tamen conditio necessaria requisita, ut Lex in actu secundo obliget.

VIII. Oppono 1. contra R. 2. Non appetit quomodo sit promulgata Lex naturalis, ut verbo, an scripto, maxime illis hominibus, qui vivunt in locis desertis. Item Oppono Legem aeternam Dei, quia nulla creatura fuit ab aeterno, cui potuisse promulgari.

Oppono 2. contra R. 2. Quid ponitur in definitio rei, ex essentia eius: Sed in definitione Legis ante ex S. Th. data expressè ponitur promulgatio per promulgata. Ergo.

Ad 1. Resp. S. D. cit. art. 4. ad 1. dicens. *Promulgatio Legis naturae ex hoc ipso, quod Deus cam mentibus hominibus inseruit natura alter cognoscendam, seu impressit tabulae humani cordis.* Unde Psalm. 4. *signatum est super nos lumen virtutis tu, id est, ligis tua, Domine.* Super nos, inquit, id est, super omnes homines, etiam super illos Anthropophagos, in Sylvis habitantes, unde incendentes, humanis canibus, vescentes (ut supra dictum) more pecorum cum quibuscumque obviis feminis (& cetera) coeuntes. Hi enim lumini super se signato oculos claudunt, promulgatione Legis naturae non parent. Ubi.

Notanda sunt verba S. Th. q. 14. de Veritate. art. 2. ad 1. dicentis: *Si quis in silvis nutrit dictum rationis naturalis regueretur in appetitu boni, & fuga ma-*

li, certissime tenendum est, quod ei vel Deus per inter nam inspirationem revelaret que ad credendum sunt necessaria, vel aliquam fidei prædicatorem ad eum mittet, sicut misit Petrum ad Cornelium Centurionem. Act. 19. Hac S. D. Vide infra Tract. 7. Exam. 2. n. 29.

Ad illud de Lege aeterna patebit R. n. 9. sequentis.

Ad 2. dist. maj. Quod ponitur ut prædicatum constitutivum, C. maj. solubil ut conditio necessario requisita, N. maj. Et sic dist. min. N. cons. Exemplum est: si definiam, objectum voluntatis esse *bonum apprebensum*, apprehensionis non est de essentia boni vel obiecti, sed est conditio intrinsecè necessaria requisita. Ita etiam est de promulgatione Legis.

EXAMEN II.

De Lege aeterna & naturali.

De prima agit S. Thom. hic q. 93. per sex art.

De secunda q. 94. pariter per sex art.

QUÆRERO I. Dubitasne de *an est*, seu de existentia Legis aeternæ & naturalis?

IX. Resp. Non dubito, sed indubitate suppono ex S. Thom. hic q. 91. art. 1. & 2.

Ratio S. D. de existentia Legis aeternæ est: Lex nihil aliud est, quam dictamen rationis practice in Principe, qui gubernat aliquam Communem perfectam: Sed Deus est Princeps, gubernans totam Communem hujus Universi. Ergo in eo est aliqua Lex, qua eam gubernat. Sed divina Ratio nihil concipi in tempore, sed habet aeternum conceptum, Prov. 8. Ergo illa Lex est aeterna.

De existentia Legis naturalis sic ait: Cum Psalm. 4. dixisset: *Sacrificare sacrificium justitiae, quasi quibusdam querentibus, que sunt justitiae opera?* Subjungit: *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? Qui cutes questiones respondens, ait: Signatum est super non lumen virtutis tui, Domine. Quasi tunc rationis naturalis, qui discernunt, quid sit bonus, & quid malum, quod pertinet ad legem naturalalem, nihil aliud sit, quam impressio divini luminis in nobis.*

Oppono: Lex imponitur subditis, & debet esse promulgata: Sed ab aeterno nemo fuit præter Deum. Ergo nemini ab aeterno potuit Lex poniri vel promulgari. Ergo non datur Lex aeterna.

Solutio patet ex S. D. q. 91. art. 1. ad 1. sic dicens: Ea quae in se ipsis non sunt, apud Deum existunt, in quantum sunt ab ipso cognita & preordinata, secundum illud Rom. 4. Qui vocat ea quae non sunt, tamquam ea quae sunt. Sic igitur aeternus divinis Legis conceptus habet rationem Legis aeternæ secundum quod à Deo ordinatur ad gubernium rerum ab ipso præcongitarum. Hac ibi. Et ad 2. ait: Promulgatio fit per verbo & scripto; & utroque modo Lex aeterna habet promulgationem ex parte Dei promulgata. Quia & Verbum Divinum est aeternum, & scriptura Libri vita est aeterna. Sed ex parte creature, audiens aut insipientis non potest esse promulgatio aeterna. Ita S. D. Unde dist. min. Nemo fuit ut physicè exists in propria durationis mensura, C. ut à Deo cognitus & preordinatus, vel etiam ut exists in mensura aeternitatis. N.

Addo quod ut ante dictum promulgatio solum sit conditio, ut Lex in actu secundo obliget, & ejus defectus non tollat, quia Lex in se sit essentialiter Lex, cum virtute obligandi in actu primo.

QUÆRERO II. Quid est Lex aeterna? Estne omni creatura rationali nota? Ex omnium aliarum Legum causa?

X. Resp. 1. Lex aeterna est ratio divina sapientia secundum quod est directiva omnium actionium & motuum.

De Legibus.

Ita definit etiam S. Thom. hic q. 93. art. 1. in fine corp.

Not. quod Lex aeterna per rationem differat à Providentiæ & Idaëis divinis. Nam Lex aeterna per se primum respicit bonum commune totius Universi; Provinclia Dei, vero bonum singulare cuiusvis creaturae.

Item: Lex in sua ratione dicit viam obligandi, non vero providentia. Ideæ divine respiciunt res in creatibiles, seu earum entitates; Lex vero ut gubernandas eorumque motus, actiones, ac ordinem illarum in finem.

Resp. 2. Lex aeterna est omni creatura rationali nota: Ita S. Thom. q. 93. art. 2.

Declaratur ex eodem: Duplexciter aliquid cognoscit potest. Uno modo in se ipso, alio modo in sue effectu, in quo aliqua similitudo ejus inventur. Sicut aliquis non videns Solem in sua substantia, cognoscit ipsum in sua irradiatione. Sic legem aeternam, secundum quod in se ipsa est (qualiter est idem cum essentia divina) nullus cognoscere potest, nisi solus Deus, & Beati Deus per essentia videntes: tamen omnis creatura rationalis (pro sua quavis capacitate) ipsum cognoscit in effectu, seu secundum aliquid ejus irradiationem, vel maiorem, vel minorum, invisibilis Dei per ea, quae facta sunt intellectu conspicendi: omnis enim cognitionis veritatis est quaedam irradiatio, & participatio Legis aeternæ, quae est veritas incommutabilis.

Subsuno: Sed omnes homines (etiam dum primò venient ad usum rationis) de quo infra Tract. 7. Exam. 2. n. 30. aliquatenus salem cognoscunt veritatem, ad minus quantum ad communia principia Legis naturalis, v. g. bonum est faciendum, malum est fugiendum. Ergo omnes Legem aeternam pro modulo suo agnoscunt, salem in actu exercitio, si non in actu signato. Idem patet ex ante dictis ad Oppon. 1. n. 8.

Resp. 3. Omnes Aliæ Leges derivantur à Legi aeterna. Ita S. D. art. 3. Cuius est hæc.

Ratio 2. Lex aeterna est ratio divina Sapientia, &c. ut supra. **Subsuno:** Sed divina sapientia Prov. 8. dicit: *Per me Reges regnant, & legum Conditoris justa decernunt.*

Ratio 2. Lex importat rationem quoddam directivam actuam ad finem: Sed in omnibus moventibus ordinatis oportet, quod virtus secundi moventis derivetur à virtute moventis primi, qui movent secundum non moyet, nisi in quantum moventur à primo, ut patet in Regibus subordinatis: Lex aeterna est ratio gubernationis in supremo gubernante. Ergo omnes rationes gubernationis (que sunt Leges) que sunt in inferioribus gubernantibus, à Legi aeterna derivantur.

QUÆRERO III. Subduntur Legi aeterna omnes creaturez totius Universi naturales, insensatae, irrationalia, rationales, &c?

XI. Resp. **Affirm.** cum S. D. art. 4. & 6. **Sensus** est: Quod si lex sumatur, late & amplè (ut est solum moventis & ordinantis) omnes creature subiunguntur legi aeternæ. Unde S. D. art. 4. ait: *Quicunque divine gubernationis subduntur, subiunguntur etiam Legi aeternæ:* Sed omnes res, etiam insensatae subduntur legi aeternitatis, ut patet unde Prov. 8. dicitur: *Legem ponebat aquila, ne transiret finis suus.* Ergo & Legi aeterna in dicto sensu. Si vero Lex aeterna sumatur propriè & strictè, ut est præceptivum, & obligans, materia ei subiecta sunt soli actus humani, seu morales creature rationales.

Ratio: Tum quia sola creature rationalis est capax Legis in rigore sumptus, nū & obedientia rationis indifferenter libertatis: tum etiam, quia, ut supra dictum est, omnes actus humani suam bonitatem, vel malitiam habent per ordinem conformitatis, vel disformitatis ad Legem Dei aeternam & alias ea descendentes: si ut illa sit Regula salem remota nostre ratione cuius cause seu habitus dictamen illud manet virtualiter, nec non formaliter. *Ez. bis.*

Ad 3. Patet distinctio. Pro quo vide de conscientia, Tract. 2.

XII. Resp. 2. ad q. 4. Probabiliter sententia cum S. Th. hic art. 5. docet, quod Lex naturalis non possit ultra potestate, etiam divina, mutari mutatione, vel dispensatione propriè dicta, benè tamen improprie, seu

fortuita, inordinata, ut monstra, & peccata. Ergo non omnia subduntur Legi Dei.

2. Videntur dari homines ex leges, quia Apostoli, non ex his sub lege. Ergo.

Ad 1. dist. maj. Non est casual respectu ejus, cujus legi regitur, C. maj. respectu alterius, N. Et sic dist. min. N. cons. Quia ergo sunt casualia, solum sunt talia per ordinem ad causas secundas & particulas: respectu Dei autem nichil est casualia. Unde monstra, & defectus naturales, sicut sunt ex Dei providentia, ita & subsunt Legi aeternæ. Peccata sunt à Deo ut permittente, non ut causante, vel approbante.

Ad 2. N. art. Verbum illud Apostoli (ait S. D. art. 6. ad 1.) intelligitur, ut esse sub Legi intelligentia illi, qui nolens obligationem Legis subditur quasi cuidam ponderi. Unde Glossa ibidem dicit: *Sub lege est, qui timore supplici, quod lex minatur, non amore justitiae à molo opere abstinet,* & hoc modo spiritus vel mundus, qui non sunt sub lega. *Quia per charitatem, quam Spiritus S. cordibus eorum infundit, voluntarie id quod Legis est, implent.* Ita S. Th. De quo plura vide infra in hoc Tract. Exam. 5. n. 82. R. 1.

QUÆRERO IV. Quid est Lex naturalis? Estne mutabilis mutatione propriè dicta, aut dispensabilis?

XII. Præmitendum, quod Lex vel ius naturale aliud sit mere permisivum, id est, nec præceptivum, nec prohibitivum. Aliud est positivum, seu positive præceptiva vel prohibitiva. Huius secundi generis sunt præcepta Decalogi. Et de his est quæstio. Primi generis verò mutabilis sunt, qualia sunt v. g. esse liberum, seu non esse maciupum, bona temporalia esse divisa vel communia. Hæc enim natura non præcipit ne prohibet, sed permitit. Unde bonorum divisio, & servitius introductione ex jure gentium, & eodem iure hæc sunt mutabilitas, que tamen mutatione non facta Lex naturæ dicta, nullum in legitima possessione esse turbandum. Hoc præmissum.

Resp. 1. Lex naturalis est dictamen quoddam rationis naturalis, à Natura seu ab Auctore nature intitulum, dictans, quid bonum sit vel malum, quid agendum, quidve omittendum.

Declaratur breviter: Dicitur inditum ab Auctore naturæ, quia omnis Lex debet esse latâ ab aliis ut superiore. Dicitur dictamen, puta, non mere ostensum boni & mali, sed & præceptivum; habet enim per modum imperii: *Fac hoc.*

Oppono 1. Definitio quo convenient alteri à definiti, non est bona: Sei haec definitio convenient alteri, min. Conscientia. Ergo.

2. Lex naturalis sepe appellatur ipsum lumen naturæ. Ergo non consistit in actu.

3. Si Lex naturalis est actus: ergo non manet postquam actus transiit, sed extinguitur cum illo.

Ad 1. N. min. Differentia est, quia Lex naturalis est dictamen & Regula generalis, Conscientia vero est dictamen præficiunt in particulari. Item Conscientia est applicatio Legis naturalis ac divina, humanae ad particularem operationem, ipsa vero est præcipuum applicabile.

Ad 2. dist. ant. Lex naturalis causat sumptus, C. formaliter; N. ant. & cons. Quando ergo Lex naturæ vocatur habitus, sumit causa pro effectu, seu pro actu, quia causa efficientia illud dictamen præficiunt, seu imperium, est synderesis, quae est habitus primum principium moralium, seu præficiorum, ut sint: Omne bonum est faciendum. Omne malum est fugiendum. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Ratione cuius cause seu habitus dictamen illud manet virtualiter, nec non formaliter. *Ez. bis.*

Ad 3. Patet distinctio. Pro quo vide de conscientia, Tract. 2.

XIII. Resp. 2. ad q. 4. Probabiliter sententia cum S. Th. hic art. 5. docet, quod Lex naturalis non possit ultra potestate, etiam divina, mutari mutatione, vel dispensatione propriè dicta, benè tamen improprie, seu

ex parte materie. Ante prob.

Not. 1. ex S. Th. cit. art. 5. Lex naturalis potest intelligi mutari duplicitate. Uno modo per hoc, quod ei aliquid addatur, & sic nihil prohibet, Legem naturalem mutari: multa enim illi sunt superaddita ad humanam vitam utilia, nimirum tam per Legem divinam, quam per humanam. Altero modo potest intelligi mutatio Legis naturalis per modum subtractionis, ut scilicet aliquid desinet esse de Lega naturali, quod ante erat de illa. Et de hoc secundo modo est difficultas. Pro quo?

Not. 2. mutationem (idem est de dispensatione) Legis duplicitate possit fieri. 1. Formaliter & propriè, ut si objectum Legis maneat in iisdem circumstantiis, in quibus terminabatur intentionem Legislatores, & tamen tollatur obligatio ejus. 2. Materialiter & impropiè, si nam. Legis objectum, materia, & circumstantia ita varientur, ut Legislatores intentio, consequenter & legis obligatio ad illud non amplius se extenderet.

Alli cum Gonet paulo alter hoc explicant, dicentes, mutationem Legis propriè dictam esse, si ipsa mutetur in se, ut si expiret finito tempore, v. g. uno anno, pro quo praeceps est abato: vel si de justa fiat inusta, vel si Superiore abrogetur, aut per dispensationem ab eo restringatur. Mutationem Legis impropiè, vel large sumptum dicunt esse, si far mutatio ex parte materie desinens subiacere obligatio Legis. Quia mutatio maximè locum habet in is, quæ à libero humana voluntatis (qua mutabilis est) placit dependent, ut sunt vota, juramenta, &c. His notatis,

Ratio 1. p. est: Quod est per se, & intrinsecè bonum, non potest per ullam potestatem fieri malum, & è contra, quod est intrinsecè malum, non potest ullatenus fieri bonum: Sed quod Lex natura iubet aut vetat, est per se, & intrinsecè bonum vel malum: Ergo per nullam formam mutationem, vel displicentiam potest se aliter habere. *Min. prob.* Quia Lex natura prohibentur, vel imperantur, non idem sunt mala, quia prohibent, nec idem bona, quia imperantur: sed prohibentur, vel imperantur, quia per se, & ex natura sua sunt mala vel bona, ita ut bonitas, vel malitia actus non pendeat ab extrinsecè voluntatis vesti, sed ex natura ipsius objecti suis circumstantias vesti, ut patet in preceptis de honorendo parentes, de non mentiendo, non forniciando, &c.

Confir. Non omnia Legis natura precepta sunt sequitur facilius intellectu & nota, sed aliqua sunt declaranda, v. g. Lex natura dictum, sum cuique relinquendum, non esse occidendum, secretum esse servandum, alienum esse restituendum, &c. & tamen ipsa ratio naturalis, quæ has leges tulit, eas declarat, minime in extrema necessitate licet ab aliis accipere necessaria vita, licet occidere aggressorem cum mordeamine inculpate tute, secretum non esse servandum, si vergat in perniciem Reip. alienum non esse restituendum, si restituere cedat in damnum tertii. *Ergo.*

Quæro V. Spectantne omnia Decalogi precepta ad Legem natura, ut sint immutabilia, & dispensabilia?

Ratio 2. p. Materia Legis natura non semper eodem modo se habet, sed ob occurrentes interdum alias circumstantias variatur. Ergo etiam tunc sequitur, ut id, quod antea erat de Lega natura, non amplius sit. Ant. declaratur ab exemplis, quæ hic ventilarunt solent.

Primum est de Israëli austenibus bona Egypciorum, Exod. 12. *Secundum* de dispensatione Dei cum Abraham, ut interficeret & immolare filium Isaac, Gen. 22. Ubi Deus sua potestate mutavit materiam Legis, id est, bona Egypciorum domini Israëlis, transferendo eorum dominium in illos. Item erat Dominus vita innocentis Isaaci; Ergo alteri poterat dare facultatem occidendi. *Tertium* est: Deus, & auctoritate Dei Papa potest mutare materiam, juramenti, ac voti (saltum simplicis) quæ est fundamentum obligationis; hac enim materia est actus humanus ac liber voluntatis nostra, super quam Papa habet potestatem. Ergo potest eam mutare, ac Legis obligationi subtrahere; obligatio quoque tollitur sublatio fundamento. Sed hæc est materialis mutatio, ac propria dispensatio Legis. Ergo, *Quartum.* Lex natura dictat, depositum vel arms esse reddenda; si autem peccant in damnum tertii, per hanc circumstantiam mutatur materia Legi, & depositarius non tenetur reddere. Sollet hinc etiam adduci exemplum de Orea, cui Deus jus-

sit, ut acciperet uxorem fornicariam, & de libelto repudiari; sed de primo vide supra de fornic. Tr. 5. Exam. 2. n. 29. De secundo vide Tr. 16. Exam. 4. n. 47.

An hæc materialis mutatio cadat in omnia Legis nature precepta, patet negativè ex dicendis postea ad q. 5.

Eadem materialis mutatio est in matrimonio clandestino. Item in Lega uscuiusvis, qua non accipiuntur alienum, sed praetruillitate Reip, & ne dominia rerum sint incerta, supremus Magistratus dominum rei ad uno transferit in alium. De quo infra.

XIV. Nonne Lex natura patitur interpretationem vel Epilijam?

Ante R. Nota, quod licet interpretatio, & Epilija in largo & vulgari sensu accipiatur pro eodem, propriè tamen idem non sunt: quia interpretatio est simplex declaratio Legis, ac verborum quibus lata est, quorum sensus non est omnino clarus. Epilija vero juxta Philosophum 5. Ethic. c. 10. propriè est emendatio Legis, ubi deficit propter universale. Nam cum Lex sit universalis, Legislator autem non possit omnes casus praevide, fit ut in aliquo errat, & tunc contra verba Legis ex presumpta voluntate Legislatoris emittatur Epilija: eo quod ille censoriat nolle in hoc causa obligare: & ita se explicaret, si adeset. Hoc notatum,

Dico. Lex naturalis patitur quidem simplicem interpretationem, seu declarationem, non tamen propriè dictam Epilijam.

Ratio. Epilija est emendatio Legis, ubi deficit, &c. & interpretatur menteby Legislatori, quando ab ipsomet non potest haberi. Sed Lex natura nequit emendari, nec defecere, ob rationem n. 13. R. 2. pro 1. p. datam. Et ratio naturalis, quæ est Legislatrix, etiam eam explicat, si quis declaratione indiget, ut patet in exemplis mox dandis. *Ergo.*

Confirm. Non omnia Legis natura precepta sunt sequitur faciliter intellectu & nota, sed aliqua sunt declaranda, v. g. Lex natura dictum, sum cuique relinquendum, non esse occidendum, secretum esse servandum, alienum esse restituendum, &c. & tamen ipsa ratio naturalis, quæ has leges tulit, eas declarat, minime in extrema necessitate licet ab aliis accipere necessaria vita, licet occidere aggressorem cum mordeamine inculpate tute, secretum non esse servandum, si vergat in perniciem Reip. alienum non esse restituendum, si restituere cedat in damnum tertii. *Ergo.*

QUÆRO V. Spectantne omnia Decalogi precepta ad Legem natura, ut sint immutabilia, & dispensabilia?

XV. Resp. affirm. ad 1. partem Quesiti, excepto tertio precepto de sanctificatione Sabbati, precise quantum ad determinationem temporis.

Ratio. Omnia quæ in Decalogo precipiuntur, vel prohibentur, sunt intrinsecè bona vel mala, ut patet in cultu Dei, honore parentum, furo, adulterio, &c. suntque prohibita, quia mala, vel precepta, quia bona.

De sanctificatione Sabbati vide Tract. 10. Exam. 5. n. 97. Hæc doctrina est contra aliquos Juristas, sentientes, prima principia iurisdictio per se nota esse tantum de jure natura, conclusiones vero ex his deducuntur, nimirum precepta Decalogi, esse de jure gentium. Quæ sententia potest cum nostra conciliari dicendo, gentium duplicitas accepit posse. Proprie, strictè, ac effectivè, id est, à Gentibus effectum, seu institutum, 2. Large impropiè seu subjectivè, id est, ab omnibus gentibus velut subjecti observatum. Si Jurista loquuntur de jure gentium in secunda acceptatione (quia sic idem est: quod ius natura, juxta illud Tullii: In omni re, omnium gentium consensus Lex natura pura est) libenter teneo cum illis, non vero in prima significacione.

Resp. 2. Omnia Decalogi precepta sunt simpliciter indisponsibilia, nullo excepto. Ita S. D. q. 100. art. 8.

Declarat & probat hoc dicens: Sicut dictum est, tunc in preceptis debet fieri dispensatio, quando occurrit aliquis particularis casus, in quo, si verbum Legis observaretur, contrariaretur intentioni Legislatores: intentio autem cuiuslibet Legislatores ordinatur primò quidem & principaliter ad bonum commune, secundò autem ad ordinem justitiae & virtutis, secundum quem bonum commune conservatur, & ad ipsum pervenitur. Si qua ergo precepta dentur, quæ continent ipsam conservationem boni communis, vel

tamen variari possint vel mutari, ut sunt illa principia:

Bonum est faciendum, malum est fugiendum: at

tamen inter illa, quæ pertinent ad secundaria Legis nature precepta (quaæ sunt precepta Decalogi), hæc enim ex prioribus tamquam principiis ut conclusiones per immediatas consequentiam faciliter, etiam sine

Præcepto, deducuntur) quædam sunt omnino immutabilia; ut præcepta primæ tabulae, presertim de colendo uno vero Deo, & per ipsum non vanè jurando. Quædam vero possunt variari, ut sunt illa principia:

tabula, quæ ordinantur ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune, & finale quod Deum est. Præcepta autem Decalogi secundæ tabulae continent ordinem justitiae inter homines observandæ, scilicet ut nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum; secundæ hanc enim ratione sunt intelligenda præcepta Decalogi. Et ideo sunt omnino indisponsibilia.

Et his R. ad 2. Oppos. dist. min. dispensavit

proprietate, N. impropiè, C. Quare autem in quibusdam Decalogi præceptis nec impropiè possit dispensari, patet ex dictis pro R. 3. Quoad præsens servit

Patris Cornejo: Licet enim præcepta Juris naturæ sint per se immutabilia, hoc est, talia, ut objecto, fine & circumstantiis debitis manentibus

mutari nequeant, illis tamen aliquo modo mutantur, possunt ipsa præcepta mutari. Et quod modo post Adventum Christi cessat urgens necessitas primari finis matrimonii (qui est multiplicatio fideliū ad cultum Dei) que necessitas vigebat tempore Legis Mosaicæ, sed ante ipsam temporibus Abrahæ: ideo nunc est contra Legem naturæ habere plures uxores, tunc vero minime: eratque solum mutatio materie Legis, mutatis circumstantiis. De Polygamia vide plura infra Tract.

16. Exam. 1. n. 5. Item quomodo Deus possit dispensare in Matrimonio rato, non consummato, illudque per Professionem sollemnitatem dissolvere, cum tamen re natura indissoluble sit. Vide in eodem Tr. Exam. 4. n. 48.

QUÆRO VI. Potestne dari invincibilis ignorantia Legis natura, & Decalogi in homine habente usum rationis?

XVII. Quid sit ignorantia invincibilis?

3. Exam. 1. n. 23.

Nor. Præcepta Legis naturæ ad tres classes posse reduci. Sic ut in prima classe sint illa universalissima non tantum præcepta, quæm præceptorum omnium principia: Bonum est faciendum: Malum est fugiendum: Quod tibi non vis fieri, &c. In secunda classe sunt quæ ex istis solo rationis naturalis lumine per facilem discursum deducuntur, uti in Decalogo sunt, v. g. præcepta Deum colendi, Parentes honorandi, non furandi, non forniciandi, non mentiendi, &c. Et horum transgresio potest interdum vestiri aliqua circumstantia prætentis honesti finis, v. g. mentiri ad salvandam vitam, furari ad clandestinam eleemosynam, occidere agonizantes ne diu patiatur, se polnere sanitatis gratia, &c. In tercia classe sunt illa, quæ ex primis nonnisi longa & difficultate discursu deducuntur, & ab illis plurimum distant, uti sunt præcepta, quæ prohibent certos contracrus, qui revera usurari, vel simoniaci sunt, sed tales evidenter non apparent, sed inter ipsos DD, controversia est, an tales sint. Hoc notato.

4. Resp. Probabilis est, quod in homine adulto usum rationis habente non possit dari ignorantia invincibilis; seu incapabilis præceptorum primæ, aut se-

cunde classis, bene tamen tertiae. Ita videtur. colligi ex S. Tb. art. 4. & 6. Prima & secunda. Pars intelligitur, et si transgressio vestiarum circumstantia finis secundum se honesti.

Ratio 1. p. Quia ista principia sunt per se nota non tantum secundum se, sed etiam quoad nos, seu sunt conjunctissima lumini naturali intellectus practici, sicut illa principia speculativa, v. g. *Totum est maius sua parte*; *Quodlibet est vel non est*, sunt conjunctissima intellectu speculativo. Ergo sicut haec non possunt ignorari ab intellectu speculativo, ita nec illa inculpabiliter a practico.

Ratio 2. p. Precepta secundae classis licet sint conclusiones ex primis deductae, deducuntur tamen ex iis cum summa facilitate, nomine exterius docente, sed non ex iis ratione naturali. Ergo non possunt inveniibiliter ignorari, nisi pro brevi illa mora, seu tempore, que illa deductio, seu discursus formatur, ut aliqui distinguunt quae distinctio parum, vel nihil facit ad proximam.

Decretor ulterius haec 2. p. primo ex S. Tb. art. 4. & 6. Admissum quod datur barbarae, & incultae Gentes, quedam precepta secunda classis, & Decalogi ignorantes, sibi persuadentes, quod licet occidente (ut apud Germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum) ut refert S. Tb. art. 4. Item quod licet furari, forniciari, se poluire, &c. haec tamen ignorantia est inveniibilis & culpabilis. Ergo. *Prob. art. pro 2. p.* Haec ignorantia est culpabilis, & inveniibilis, quia oritur ex hominis culpa, non solus originali, sed personali: dicta ignorantia oritur ex propria culpa personali, nimirum ex pravis habitibus, consuetudine, pravis affectibus, concupiscentiis, & passionibus, quas aliqui voluntarie non reprobant, & sic illuminatione divina, & Legis natura radiis culpabilem obtemperant, ex qua haec ignorantia, licet non directe, & in se, bene tamen indirecte, & in sua causa (quae sunt dicti pravi affectus) est voluntaria.

Declaratur 2. & ostenditur, quod non solum non possunt dari ignorantia inveniibilis actum. Legi natura repugnantem secundum se & absolute sumptorum, sed etiam in aliquo honesti finis circumstantia vestitorum, ut explicatum est ante in Not. art. R. ostenditur: haec ignorantiam esse inveniibilem, quia facile potest vinciri per illud commune principium, quod cuius homini natura inseruit: *Non sunt facienda mala, ut eventiant bona*. Deinde loquendo de speciebus luxurie, v. g. molitiae, fornicatione &c. ipse pudor a natura induxit dicta, & similibus esse abstinentiam, præserit inter Christianos, & in locis, ubi pueri timorat educantur, dictar, inquam, etiam in istis locis, ubi fornicatio & lupanaria impune permittuntur. De quo supra.

Quid ergo faceres, si ad tuum Confessionalem veniret unus simpliciora, rudiis, rusticus, saltem subveniali se accusans de mille pollutionibus, uti & de fornicationibus, quas non censuit esse mortales: ex eo, quia vidi meretricium impunè grassari?

Resp. Quoad proximam curarem, ut repeteret omnes praecedentes confessiones in eis statu factis: difficile enim est judicare, ait in talibus ignorantia sit inveniibilis. Hinc observent animarum Pastores, & Confessarii, Concionatores, Catechistæ, &c. quid & quantum ex officiis sui incumbat circa instructionem ovium stuarum: præserit in talibus & similibus ignorantia casibus.

Declaratur 3. Et specialiter ostenditur, non posse dari ignorantiam inveniibilem hujus precepti: *Quod Deus sit colendus*. Et quidem ex ante dictis, & ex illo Ps. 4. *Signatum est super nos*, &c. patet, Legem naturalem esse omnibus hominibus ingenitam, sed primum & universale fundamentum Legis naturae est haec veritas: *Exaltat Deus*, & est colendus ut supremus & unicus Iudex, malorum vindicis, bonorum retributor: nemini enim dictat natura, mala esse punienda, bona praemienda ab aliquo superiori, & cum non deuter processus in infinitum, Natura tandem devenerat ad

ad unum supremum. Et hoc apud gentes etiam inculcas & agrestes.

Hinc Atheistæ, quia divino Soli clare splendent oculos malitiosè claudunt, eum etiam in medio non vident, non quia non possunt, sed quia nolunt; qui verberibus potius, quam verbis, igne magis, quam ratione sunt convincendi.

Ratio 3. p. Illi excusantur ab observantia Legis, quibus Lex non est sufficiens intimata, seu promulgata: Sed precepta tertiae classis (cum à primis universalibus principiis plurimum distent, & ex iis non nisi magno labore ac discursu, cuius homines rudes, simplices, & ignari sunt incapaces, deducantur: & etiam inter ipsos DD. de iis iuris sint) non sunt omnibus sufficienter intimata. Ergo in aliquibus hominibus potes dati invincibilis ignoraniam eorum, etiam ad longum tempus, & forte per totam vitam.

Hujus tertiae partis oppositum tenuerunt aliqui antiqui cum nostro B. Alberto M. quorum tamen sententia potest cum nostra conciliari, distinguendo inter leges, seu precepta Juris naturalis juxta prefatas tres classes.

Ex dictis inferatur, posse à fortiori in quibusdam hominibus dari ignorantiam invincibilem alicuius Legis divinae positive, v. g. de receptione Sacramentorum quorundam in tali vel tali casu.

EXAMEN III.

Et Speculum peccatorum super Decalogum.

De quo tract. Angel. Doct. infra quest. 100. per 12. art.

HOC Examen serviet Confessori, ut sciat, poniatur tentem, ubi necessè fuerit examinare: serviet prenti, ut sciat pro paranda Confessione sive particulari, sive generali conscientiam suam discutere.

QUÆRERO. Quis Legislator posuit Leges vel precepta Decalogi? Quot, & quae sunt? Scisne assignare modos peccandi contra illa?

VIII. Resp. Legislatrix Decalogi est ipsa rationalis natura seu Ratio naturalis, & Deus ut auctor naturæ. *Ratio* est eadem, quæ data est pro Resp. 1. ad Questionem 4. Exam. 2. n. 15. Precepta Decalogi sunt Decem, id est enim Decalogus vocatur. Quenan vero illa sunt, & quomodo contra ea peccetur, patebit ex mox dicendi.

Primum Decalogi Preceptum.

Ego sum Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alios coram me, nec facies tibi sculptile, ut adores illud.

XIX. Hoc precepto jubemur, Deum diligere, & colere, qui cultus maxime fit per actus Virtutum Theologicarum, quae sunt Fides, Spes, Caritas; & per actus Religionis, quae est virtus moralis, immo moralum præstantissima.

Peccatur contra hoc.

Primò. Deum super omnia, & ex toto corde non amando, & res creatas inordinato amore prosequendo.

2. Non sperando in Deum, ut fas est, diffidens admittendo circa ejus bonitatem, desperando, vel de ejus misericordia præsumendo.

3. Deo debitas grates pro beneficiis non persolvendo, mandata Dei violando, vel servando, ac peccata vitando præcisè ex metu gehennæ, seu timore servilli.

4. In Dei servitio, ac SS. Patronorum veneratio, tepidum, inconstanter, & acedensum se exhibendo, vel per excessum Santos, vel Deiparam ut Deum adorando.

5. Sacraenta indignè, vel sine debita preparacione suscipiendo, negligendo, illudendo, spernendo,

Be-

Peccata contra Decal.

127

6. Beneficia Ecclesiastica pro re temporali vendendo, emendo, procurando, confidentialiter tenendo, aut quovis alio modo simoniam exercendo.

7. Preces cum culpabili distractione, ac irreverentia peragendo, res divinas aut sacras irreverenter tractando: in loco sacro indebet se habendo, obambulando, confabulando, ridendo, nugas tractando, &c.

8. Adversa animo patienti non tolerando. In adversis contra Deum murmurando, quasi non sit justus, clemens &c. blasphemando.

9. De dono aliquo naturali superbiendo, vel illud suis viribus attribuendo, de propriis meritis præsumendo.

10. Idolatriam committendo, v. g. demonem, Solem, Lunam, alienam creaturam ut Deum colendo, etiam solum exterius.

11. In rebus fidei hesitando, dubitando, vel articulatum fidet omnino negando, etiam ex metu, aut solo opere externo. Presumptuose mysteriæ fidei scrutando, aut de iis disputando.

12. Deum tentando, à Deo vel Sanctis miracula expectando, aut volendo ut miraculosè succurrant, cum tamen sit alia juvandæ via. Item superstitione aliqua utendo.

13. Seipsum, vel alium circumcidendo, aut alia ceremonia Judaica, vel Mahometica Fidei nostræ contraria utendo, licet interior ams est detestetur.

14. Utendo opes demonis, velut est Spiritus familiaris, qui admoneat, vel pandat aut renunciet, quid ab aliis, vel alibi, v. g. in castri hostium agatur. Vel similia permittendo, non punitendo, &c.

15. In loco (ubi vel aliud signum est Nota, cuius Religio aliquis sit) deferendo vestem, quæ est signum alicuius Iudei, vel Saraceni, &c.

16. Falsas reliquias per versi colendas proponendo, vel fetis votivas imagines offiendo, ut alios ad idem allicit, licet devotionem per hoc augere intendat.

17. Demones, vel Magos consilii, vel auxiliis, alicuius contra ea peccetur, patebit ex metu, aut adjuvando. Necromantiam, vel aliquam artem magicanam discedendo, vel discere volendo. Libros de hoc tractantes non comburendo.

18. Opes demonis, vel maleficiorum thesaurum investigando, vel proximo damnum infegendō per alias invocationes tacitas aut expressas, vel incantationes. Incantationem incantatione, maleficium maleficium dissolvendo, vel alium, etiam ad id paratum, inducendo at illud.

19. Divinatores interrogando ratione alicuius secreti, v. g. furti, vel tentando id cognoscere soribus, aleis, chartis, libro, cribro, astroblasio, &c. secundaria, curanda, invenienda animalia uti incantationibus, vana observatione, verbis sacris, aut profanis. Consulendo Ægyptios, seu ut vocant, Cingaros sua fortuna.

20. Res sacras, v. g. Oleum sacram, aquam baptismalem, verba consecrationis, aram, vel hostiam consecratam, &c. ad maleficia adhibendo, vel ex malo fine, aut sine rationabilis causa differendo; vel omnino omitendo, vel novendo, aut jurando sine animo implendi, aut se obligandi.

21. Ad sanitatis restituendum adhibendo alicui media omnino disparata seu nulla ad id viritate potentia, nullam cum effectu connectionem habentia, v. g. cingulo mettendo, vimen findendo, arborem aperiendo, super certam herbam urinando, &c.

22. Servando, aut pingendo fictas imagines Sanctorum, vel Deiparæ, aut tales que Sanctis, Papa, Ecclesie, vel eius Praelatis sunt injuriosa.

23. Ex somniis firmiter tenendo, hoc vel illud eventuratum, talem uxorem ductrurum, se numquam fore interficiendum, vel proper hoc omittendo solita pietatis officia.

24. Deferendo certa signa, characteres, brevia, vi quorum credit, se numquam in pugna vulnerandum, aut non succubitum, subita morte non moriturum, igne, vel aqua se non periturum, &c.

25. Reliquias, etiam veras, gestando cum qua-

dam vana observantia, v. g. in vaseculo, quod sentit necessarium debere esse trigonum, vel rotundum.

26. Tenendo, grave malum sibi imminere ex eo quod audierat garitus avium, ululatus luporum, &c. vel quod obviaverit sibi aliquæ verula, vel mulier gravida.

27. Credendo, hominem sub tali, vel tali sidere natum cogi ad bene, vel male agendum. Observando diem Lunæ, v. g. metiorem esse pro exitu è domo, quam diem Veneris. Pedem sinistrum necessario prius calceandum esse quam dextrum, vel eo post somnum prius terram esse contingendam, vel è contra.

28. Sumendo prunas ignitas, candens ferrum, aquam ferventem, vel ignem intrando, ad probandum innocentiam.

29. Non conano scire ea quæ scire, vel explicitè credere est de necessitate salutis. Vel filios aut subditos suos ad ea discenda non compellendo, supersitionis eos docendo, &c.

Hæc sunt potissimum peccata contra primum Decalogi preceptum, quæ tamē omnia non semper sunt mortalia: de quantitate culpas judicare poterit Confessor, & plures peccandi modos invenient, si consuluerit proprium locum in hoc Tribunali, seu Opero morali, in quo de hac vel illa re agitur, querendo in Indice, v. g. de charitate, fide, spe, odio, infidelitate, hæresi, desperatione, superstitione, sacrilegio, tentatione Dei, simonia, maleficio, &c. Idem moreso circa ea quæ dicuntur circa alia Decalogi precepta, uti & in Examine sequenti de peccatis, vel peccandi modis plurimum statuum in particulari.

Secundum Decalogi Preceptum.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

Hoc Precepto prohibetur vanè jurare, blasphemare, male vorare, &c.

Peccatur contra hoc.

XX. Primò. Malè jurando, nim. sine judicio, necessitate, &c. vel joco; aut benè juratum male admindo. Pleno jurando, se malum facturum, aut bonum opus omisstruo.

z. Pejando, seu jurando id, quod revera scitur esse falsum, vel saltem dubitatur de veritate. Vel jurando ex consuetudine, ex levitate, &c.

3. Alium ad malè jurandum, vel pejandum inducendo, vel jurando per Deos falsos, aut per membrum Dei, talia ei attribuendo, Deo vel Sanctis male precondendo.

4. Blasphemando, seu injuriosa verba in Deum, vel Sanctos effutando, perfections Dei Creatura attribuendo.

5. Nominis Dei & Sanctorum in profanis discursibus abutendo.

6. Malè volendo, vel votum male implendo, vel impletione sine rationabilis causa differendo; vel omnino omittendo, vel novendo, aut jurando sine animo implendi, aut se obligandi.

7. Novendo sub conditione, & faciendo simul, ne condito impetratur.

8. In Religione vota solemnia, vel unum ex illis violando.

Tertium Decalogi Preceptum.

Memento ut diem Sabbathi sanctificare.

Festa sanctificantur cessando ab opere servili, audiendo Missam, Deum orando, jejunando, allaque Ecclesiæ precepta, ad hoc tertium redacta, observando.

Peccatur contra hoc.

XI. Primò. Faciendo vel fieri mandando in die festo opera servilia per duas, vel tres horas, vel ultia,

Tract. VI. Exam. III.

tra, subditos semel aut sepius ad ea adigendo. Festorum Vigilias , seu jejuna violando.

2. Missum vel notabilem ejus partem negligendo, sub ea dormiendo , aut culpabiliter se distracthendo, etiam sola cogitatione , gariendo , litteras , vel novellas legendio , oculis circumvagando , Concionem ex mera negligenta omitendo.

3. Dies festos in Popinis consumendo , in iis nungando , cum scandalo vociferando præsentim sub divino officio.

4. Horas Canonicas (supposita obligatione) quotidi non recitando , sed totaliter , vel notabiliter partem omitendo , aut indebet , sine in vel attentione eas orando.

5. Tempore ab Ecclesia vetito nuptias celebrando.

6. Annun Confessionem & Paschalem Communi

onem omitendo. Vel faciendo eam sacrilegè , ni-

mirum cum peccato mortali sive affectu ejus.

7. Locum sacrum , v. g. Templum , vel Cemete-

rium violando , aut polluendo , vetita ibi exercendo,

furando , rapiendo , vel privata aut indebita auctoritate extrahendo eum qui ad Ecclesiæ asylum , seu im-

munitatem confugit.

Quartum Decalogi Præceptum.

Honora patrem & Matrem , ut sis longavus super terram ,

Nomine Patris , & Matris intelliguntur non tan-
tum ii , qui nos genuerunt , sed & illi qui sunt loco
Parentum , ut Curatores , Magistri , Domini respectu
famularum , Superiores , &c.

Peccatur contra hoc.

XXII. Primi Parentibus vel iis qui vice eorum sunt , ac Superioribus debitam reverentiam , & amorem non exhibendo.

2. Justa Superiorum mandata transgrediendo , praesertim ex contemptu. Contra eorum ordinationes murmurando , eos spernendo ; eorum vita injuste pro-
palando.

3. Parentes vel Consanguineos pauperes despicien-
do , non agnoscendo , eis non subveniendo.

4. Parentibus , vel Superioribus mortem optando. Duris , asperis , injuriosis , irrisoris verbis eos ex-
cipiendo , vel indignis gestibus aspernando.

5. Eos occidendo , mutilando , percutiendo ex vel
sine ira. Borum econemicam directionem turbando.

6. In necessitate , etiam spirituali , eis non succur-
rendo , praesertim defunctis per suffragia & orationes.

7. Parentum rationabiliter contradicentibus cum
hic in individuo matrimonium contrahendo.

8. Parentum defunctorum debita vel legata , cum
possit & tenearis , non solvendo.

9. Idem est proportionabiliter de Parentibus erga
filios , & de Dominis erga famulos , quoad curam ,
exemplum , correctionem , provisionem , salarium. Vel si eos ad Statum Religiosum , vel matrimoniale
cogant. Similiter idem est de conjugibus inter se &
erga se invicem.

Quintum Decalogi Præceptum.

Non occides.

Prohibetur hoc præcepto occidio proximi , tum
spiritualis , qua fit , eum ad mortem animæ , seu ad
peccatum inducendo per scandalum ; tum corporalis ,
directa vel indirecta , per homicidium. Et similia ; qua
huc reducuntur , nisi est laesio in fama , honore , &c.

Peccatur contra hoc.

XXIII. Primi. Super proximum cum nimia de se
presumptione , ambitione , vel vana gloria se effe-
rendo.

2. Ejus prosperitatibz sive in corpore sive in bonis ,

honore , fama , &c. invidendo , cum à morte , aut
periculo , cum possis , non liberando , in necessitate
ei non succurrendo , odio , vindicta , suspicione , vel
temerario iudicio inseguendo.

3. Proximum laetando verbis , in honesti agnomi-
nibus , maledictionibus , imprecationibus , convitiis ,
irritione , subsannatione , &c.

4. Eundem offendendo detractione , murmuratio-
ne , asperis , ac mordacibus verbis. Vel consilio , jus-
sione , laudatione , &c. incitando adversarios contra
ipsum , vel discordias seminando.

5. Proximum scandalizando , seu dando occasio-
nen ruina spiritualis aliquo verbo , vel facto : vel fra-
ternam correctionem omitendo.

6. Plus sequo irascendo , corrigitendo , percutien-
do , vulnerando , multiliando , occidendo , per se vel
per alios. Damnum bonis fortuna inferendo , inhon-
orando , &c.

7. Domesticos suos , eorumque correctionem ne-
gligendo , eis sustentationem debitam denegando.

8. Immoderato cibo , vel potu sibi ipsi , vel alteri
malum in sanitate inferendo , seu seipsum , vel alios
inebriando , ad ebrietatem incitando , provocando ,
&c.

9. Occisionis spiritualis , vel corporalis periculo se
aut alium temere exponendo , illud opificando , si vel
alium multiliando , castrando , vel ad hoc cooperando.

10. Militando in bello injusto.

11. Noxia comedendo vel bibendo , vel alteri ad
sumendum dando.

12. Ad abortum , vel sterilitatem cooperando phy-
sicè aut moraliter.

13. Cum periculo suffocationis sive oppressionis
juxta se ponendo in lecto tenetiam plorem.

Sextum Decalogi Præceptum.

Non Macaberis.

Hoc præcepto vetantur omnes Luxurie species.
Item oscula , tacitus , amplexus , & similia illicita amat-
atoria.

Peccatur contra hoc.

XXIV. Primi. Cogitationes obscenas voluntarie
accersendo. Cum morosa delectione iis inherendo ,
complacentiam , vel consensum præbendo , illis , ac
motibus carnis ansam & occasionem præbendo , eorum
causas non impediendo.

2. Turpia , vel pudenda in se , vel alio aspiciendo.

3. Verba lasciva (idem est de cantilenis) preferendo
cum delectione , aut volante peccandi , aut
alium ad peccatum inducendi.

4. Opero ipso contra castitatem peccando , in qua-
cumque ex speciebus supra adduci.

5. Fidem conjugij frangendo.

6. Litteris amoratis , osculis , amplexibus , impu-
dicis aspectibus , tacitis , copula molitiae , seu pollu-
tione , aut alio vitio contra naturam.

7. Similium peccatorum periculo se exponendo.

8. Meretricies pro se , vel alii detinendo , iis do-
mum locando , juxta sensum superioris explicatum.

9. Alios vel alias ad similia recensita lasciva invi-
tando , vel seducendo verbo , opere , exemplo , or-
natu , &c.

10. In subditis similia tolerando , non corrigitendo.
In similibus semper explicanda est species Luxurie.

Septimum Decalogi Præceptum.

Non furtum facies.

Interdictum hoc præcepto omnia injusta ablacio-
ne , vel retenio rei alienæ domino justè invito , damni-
ficio , fraudi quibuscumque contractibus , &c.

Peccatur contra hoc.

XXV. Primi. Volendo injuste ab alio aliquid ac-
cipere , retinere , vel quovis modo cum in bonis for-
tu-

Peccata contra Decal.

tusse damnificare , res ejus destruendo , v. g. segetes
conculcando , &c.

2. Actu injustè auferendo , retinendo , & quantu-
m ; licet hat inter parentes , & filios , virum &
uxorem , famulum & dominum.

3. Restitutionem sub mortali debitam negligendo.

4. In emptione , & venditione fraudem commi-
tendo.

5. Injustos contractus faciendo , usuram , vel simo-
niam exercendo. Idem est of moderato , ac injus-
to ius , sponsione , &c.

6. Ad furum , rapinam , aut quavis fraudem
cooperando.

7. Alium in dominio , aut legitima possessione in-
justè turbando.

8. Promissum vel donatum non tradendo , vel do-
nando quod non est suum. Fidem in contractu daran
non servando.

9. Testamentum , uti fas est , non exequendo ,
præsertim pia legata.

10. Rem furivam scienter emendo , aut de ea
participando.

11. Bonu incerta & inventa non reddendo cui , &
ubi oportet.

12. Operacionum mercedem , monetam , mensu-
ram , ponera , &c. falsificando. Idem est de quibus-
vis mercibus.

13. Justa tributa , vecigalia , decimas , cambia ,
&c. defraudando.

14. Indignum , vel minus dignum (ubi dignior in
conscientia erat eligendum) eligendo. Vel aliquem à
consecutione Beneficii , Officii , aut Dignitatis injustè
impediendo.

15. Ecclesiam , Officium , Professorum , Advocati-
onem , vel Cathedram , cui quis præstet , sua culpa ser-
vitio suo privando , vel negligenter administrando.

Octavum Decalogi Præceptum.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

Hoc præcepto vetantur maximè peccata lingue , praes-
ertim quæ fiunt in Judicio à Judge , reo , teste , ad-
vocato. Reduci etiam huc possunt suspiciones , & te-
meraria judicia , quibus homo intra semetipsum pro-
ximo dat falsum testimonium. Item calumnia , male-
dicio , deriso , &c.

Peccatur contra hoc.

XXVI. Primi. Temerariè suspicando , vel judi-
cando.

Item Calumniando , deridendo , maledicendo , su-
surando , simulando , detrahendo , &c.

2. Alteri falsi corde adulando , se jactando.

3. Mendacium jocosum , officiosum , vel pernicio-
sum dicendo.

4. Secretum revelando.

5. Falsum testimonium dando , sive falsum dicen-
do , sive veritatem celando.

6. Injustè judicando , testificando , accusando , ve-
ritatem contra Juris ordinem negando , fallaciter ad-
vocando.

Nonum Præceptum.

Non concupisces uxorem proximi tui.
Circa hoc nihil singulare occurrit , cum reduca-
tur ad sextum.

Decimum.

Non concupisces rem proximi tui , non domum , non
grum , non seruum , non ancillam , non bovem , non
scutum , non omnia que illius sunt.

Reducitur ad septimum.

XXVII. Hi sunt potissimum modi contra Decalogum
peccandi ; si qui desint , eos docebit praxis ; uti &

revisio cuiusvis materia vel casus (quem in hoc Exa-
mine obiter tetigi) in proprio loco hujus Tribusalis
et supra jam monui. His Confessor , vel Penitentis ad-
dere potest Examen ex quinque Præceptis Ecclesiæ ;
ex sopri Peccatis Capitalibus , & Peccatis in Spiritum
Si de quibus supra : ex peccatis in calum clamantibus
ex peccatis alienis de quibus in Catechismo. Item plu-
ria incident , si discutatur ipsum penitentis status , con-
ditio , officium , juxta ea , quæ suggeruntur in sequen-
ti Examini.

EXAMEN IV.

De peccatis vel peccandi modis plurium Statuum
in Particulari.

Q U E R E O . Scilicet assignare talia peccata , vel pec-
candi modos ?

Res. Scio , & assigno , prout sequuntur. Non
quod omnes peccandi modos assignare intendam ; sed
communiores. Si ergo penitentem se recolligent occur-
rant peccata hic non specificata , de illis se tenetur

accusare.

Peccata Regum & Principum terræ , aliorumque
Dominorum temporalium.

XXVIII. Peccant Primo. Regiam aliquam tempo-
ralem potestatem , dominacionem , jurisdictionem usur-
pando , id est , injuste tenendo ; Provincia dominium ,
totum , vel ex parte , aut jux primogeniture injuste
possidendo.

2. Injustè bellando , aliena territoria invadendo,
injustè aquitisa non restituendo. Vide peccata Mili-
tis , & Bellic-Ducis.

3. Inter subditos seditiones excitando , eos novis
exactionibus , contributionibus , vecigalibus , perso-
nam , aut jumentorum servitio onerando.

4. In propriam privatam , non boni communis ,
utilitatem novas leges penales , vel multicas statuendo.

5. Creditoribus non satisfaciendo. Metu vel pre-
cibus cogendo subditos ad dandas pecunias , vel ad se
obligandos Creditoribus pro debitis pro bono commu-
nitati non contractis.

6. Ex vindicta subditos ad militiam evocando , vel
per milites opprimendo.

7. Subditis justitiam non administrando , eorum ,
presentium miserabilium personarum , pauperum , vi-
duorum , pupillorum causas negligendo.

8. Inauditus , vel male auditus condemnando.
Juribus Ecclesie præjudicando.

9. Peccata publica , & abusus cogitos , ac impedi-
biles in suis terris non impediendo , tollendo , prohibe-
ndo , & praesertim in sua Aula , ac Palatio , & ma-
xime vetios ludos , mortuæ turpitudinem , superbi-
am , luxuriam , duellia , usuras , simonias , iniquos
contractus , &c.

10. Contra voluntatem lesi lenti condono
petnam.

11. Non congregando , vel reservando pecunias
pro necessitatibus publicis ; ut pro bello justo , repa-
randis viis ; pontibus , &c.

12. Quærenda magis interesse privatum , præser-
tim ex bonis in sequestri depositis , vel oppignoratis ,
vel ex bonis Ecclesie , defunctionorum , &c.

13. Faciendo prodigas , & profusa largitiones ,
quibus bonum communis graviter luditur , communia
onera notabiliter augentur. Rex & Regnum in gra-
uem indigenitam redigunt.

14. Idem est de ruina Regni ex nimio Principis lu-
do , & lus , quo magnam pecunia summa perdit.

15. Cum notabili subditorum periculo , vel dan-
no sylvæ venatorias habendo , venationes exerce-
ndo , &c.

16. Arces contra hostes , & invasores non mu-
niendo , Grasatorum , Latronum , & aliorum , vias in-